

V SENCI ODRASLIH

TAMARA NARAT (UR.)

V SENCI
ODRASLIH
POLOŽAJ OTROK V
SODOBNI DRUŽBI

SOPHIA

Ljubljana 2025

Tamara Narat (ur.), *V senci odraslih: Položaj otrok v sodobni družbi*

© Založba Sophia in avtorji, 2025

Vse pravice pridržane.

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

308-053.2(497.4)(082)

37.018(082)

V senci odraslih: položaj otrok v sodobni družbi / Tamara Narat (ur.);
[avtorice in avtorji besedil Mirjana Ule ... et al.]. – Ljubljana: Sophia, 2025. –
(Zbirka Naprej!, ISSN 2385-880X)

ISBN 978-961-7227-16-1

COBISS.SI-ID 263270403

VSEBINA

Predgovor VII

Uvod I

MIRJANA ULE

- I Otroci in starši: spremembe, dileme, negotovosti 21

ROBI KROFLIČ

- 2 Kako (naj) se na duševne stiske in vedenjske probleme odziva naša šola? 45

VESNA LESKOŠEK IN TINA VOVK

- 3 Vloga šole pri zmanjševanju učinkov revščine na izobraževalno pot otroka 69

URBAN BOLJKA

- 4 Slišani ali preslišani? O participaciji otrok med družino in šolo 95

ANA KRALJ IN TANJA RENER

- 5 Počutje in zadovoljstvo z življenjem v zgodnji adolescenci. Kako pomemben je spol? 117

TAMARA NARAT IN ŽANA MARUŠIČ

- 6 Pomen podpornih okolij za duševno zdravje mladostnikov 153

JASMINA ROSIČ

- 7 Odraščanje v digitalnem svetu: ravnovesje med priložnostmi in tveganji za socialni, čustveni in kognitivni razvoj 197

PREDGOVOR

Z otrokom, ki te cuka za rokav, da bi ti nekaj prišepnil, ti pa se ne znaš ali ne zmoreš skloniti, da bi ga slišal, kaj šele razumel ...

ESAD BABAČIĆ, *Priročnik za neuspešne*¹

Avtor zgornji citat uvede z vprašanjem »Kje začeti?«. V njegovi knjigi se vprašanje nanaša na odpuščanje, prav lahko pa bi pomenilo tudi, »kje začeti pravičnost«, »kje začeti boljšo družbo«. Odgovor je na dlani: z otroki, tako da z njimi vzpostavimo dialog.

Namen zbornika je prav to – ponuditi prostor za strokovna razmišljanja o tem, ali slovenska družba in družba na splošno prepoznavata pomen dialoga z otroki, ali se ta uresničuje v različnih okoljih, pomembnih za otroke (družina, dom, šola, soseska), ali se uresničuje na pravi način, kateri je sploh pravi način?

S temi prevpraševanji se v resnici dotikamo vprašanja družbenega statusa otrok. V zborniku o položaju otrok tako razmišljamo skozi koncepte svobode, moči otrok v razmerjih s starši in drugimi odraslimi osebami, varnosti, zaščite, participacije in ne nazadnje skozi prizmo spoštovanja do otrok kot družbene skupine ter tudi posamičnih skupin otrok (ki se med seboj razlikujejo glede na spol, starost, življenjske pogoje ipd.). Na ta način smo bliže odgovoru na vprašanja »Kdo je otrok?« in »Kakšne so

1 Esad Babačić, *Priročnik za neuspešne* (Brežice: Primus, 2025), 38.

dejansko njegove potrebe?«. Ne odstiramo ravno »duše« otroka, kot bi to želela Maria Montessori, temveč prepoznavamo zmožnost moralnega delovanja otrok. Da v otrocih vidimo moralne akterje, ki s svojimi dejanji in razmišljanji pomembno prispevajo k delovanju sistemov (predvsem družine) in s tem k družbenemu redu, je namreč osnovni pogoj za krepitev družbenega statusa otrok. Ob tem pa nam, paradoksalno, otroci kažejo nove poti in bolj pravično obravnavo njih samih, posledično pa tudi svojo potrebo po bolj demokratičnih odnosih v družinskem, šolskem in lokalnem okolju ter širši družbi na splošno, s čimer tlakujejo pot spremembam obstoječega družbenega reda.

Zbornik predstavlja mozaik k obstoječim razglabljanjem o položaju otrok v družbi. V upanju, da bodo analizirani podatki in utemeljene teze, ki jih v svojih prispevkih razvijajo strokovnjakinje in strokovnjaki z različnih področij (sociologije, psihologije, pedagogike, socialnega dela), ponudile plodna tla za nadaljnje razprave s tega področja, si želimo, da bi se v Sloveniji še okrepilo znanstveno raziskovanje otrok in otroštva.

Ker pa se z raziskovanjem otrok, kot smo omenili, obenem dotaknemo družbenega reda, je tematika vedno tudi politična. Zato je zbornik tudi skromen apel politiki, da omogoči pogoje za bolj demokratičen odnos do otrok in na ta način prispeva k bolj demokratični družbi.

UVOD

Otroci v preteklosti niso imeli in tudi danes še vedno nimajo družbenega položaja, ki bi jim omogočal svobodni razvoj v smeri tega, kar resnično potrebujejo in si želijo.¹ Ne glede na dosežen napredek pri skrbi za zagotavljanje potreb otrok in njihovega razvoja – kar potrjujejo na primer statistike o zmanjšanju smrtnosti otrok, mlajših od pet let,² sprejetje pomembnih mednarodnih dokumentov (kot je Konvencija o otrokovih pravicah) – in trudu nevladnih organizacij (kot so Unicef, Save the Children in druge) za izboljšanje blaginje otrok, nam še vedno ni uspelo preseči napetosti, ki se odvija v odnosih med odraslimi in otroki.

Iz socioloških razprav o otroštvu lahko izluščimo, da so osrednje potrebe otrok, kjer prihaja do konflikta interesov med otroki in odraslimi: zaščita, avtonomija in participacija.³ Zaščito

- 1 Amartya Sen, »Capability and Well-Being«, v *The Quality of Life*, ur. M. Nussbaum in A. Sen (Oxford: Clarendon Press, 1993), 30–61; A. K. Sen, »Well-Being, Capability and Public Policy«, *Giornale Degli Economisti e Annali di Economia* 53, št. 5/9 (1994): 333–347.
- 2 *Progress on Children's Well-Being: Centring Child Right in the 2030 Agenda - For Every Child, a Sustainable Future* (New York: UNICEF, Division of Data, Analytics, Planning and Monitoring - Data and Analytics Section, 2023), 3.
- 3 Berry Mayall, »The Sociology of Childhood in Relation to Children's Rights«, *The International Journal of Children's Rights* 8, št. 3 (2000): 243–259, dostopno na: <https://doi.org/10.1163/15718180020494640>; B. Mayall, *Towards a Sociology for Childhood – Thinking from Children's Lives* (Maidenhead:

razumemo v smislu varnosti, ki jo občuti otrok v različnih okoljih in se lahko nanaša na različne oblike varnosti, kot je na primer odsotnost nasilja, varne površine za preživljanje prostega časa ipd.; avtonomija se nanaša na odsotnost nadzora in možnost svobodnega delovanja otrok; participacija pa pomeni možnost sodelovanja in soodločanja otrok o zadevah, ki so pomembne za njihovo življenje.

Tisto, kar otroci resnično potrebujejo, je življenje v družbi, ki bi jim omogočala uresničevati te tri potrebe v popolni meri. V resnici jih ne. Opise napredka, ki naj bi ga sodobna družba dosegla pri bolj demokratičnem odnosu do otrok, pogosto pospremi beseda »ampak« – v smislu: »Kljub temu je napredek prepočasen in preveč neenakomeren, da bi lahko naredili velik korak naprej pri preprečevanju nasilja in zaščiti otrok pred njim,«⁴ ali: »Vendar pa prodaja in spolno izkoriščanje otrok v svetovnem merilu naraščata in presegata državne meje,«⁵ in: »Kot varuhinja ugotavljam, da v slovenski družbi še nismo storili dovolj za zaščito otrokovih koristi, tako da bi te imele prednost pri sprejemanju

Open University Press, 2002); J. Qvortrup, ur., *Studies in Modern Childhood: Society, Agency, Culture* (New York: Palgrave Macmillan, 2005); R. Kroflič, »La partecipazione come punto nevralgico dei diritti dei bambini, e la 'soggettivazione' come importante finalita dell'educazione«, v *Ho Fiundica in loro: Il diritto di bambini e adolescenti di essere ascoltati e di partecipare nell'intreccio delle generazioni*, ur. E. Toffano Martini in P. De Stefani (Rim: Carocci editore, 2017), 339–350.

- 4 Irena Jager Agius, »Uvodni prispevek: Razvoj mednarodnega prava otrokovih pravic«, v *Otrokove pravice v Sloveniji: Od normativnih standardov do učinkovitega varstva; Zbornik ob 25-letnici Konvencije o otrokovih pravicah*, ur. I. Jager Agius (Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV, 2014), 17–29.
- 5 Nadžat Maala Mdžid, »Poslanica posebne poročevalke Organizacije združenih narodov o prodaji otrok, otroški prostituciji in otroški pornografiji«, v *Otrokove pravice v Sloveniji: Od normativnih standardov do učinkovitega varstva; Zbornik ob 25-letnici Konvencije o otrokovih pravicah*, ur. I. Jager Agius (Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV, 2014), 9–10.

odločitev v vseh zadevah, v katerih so udeleženi otroci, ali v postopkih, ki pomembno vplivajo na njihov položaj.«⁶

Gre za potrebe otrok, okrog katerih se ustvarja družbeni konflikt med otroki in odraslimi. Konflikt obstaja zaradi nizkega družbenega statusa otrok, ki otrokom onemogoča enakovredno vstopanje v odnose z odraslimi. Razmerja moči niso porazdeljena v prid otrokom,⁷ kar je očitno na vseh področjih življenja otrok, dokaz za to pa najdemo v paternalističnem odnosu, kjer odrasli nastopa v vlogi posrednika, ki opredeljuje kraj, čas ter način vključevanja otroka v različne aktivnosti (to je na primer zelo očitno v izobraževalnem procesu).⁸

- 6 Vlasta Nussdorfer, »Spremna beseda: Otrokove pravice kot ogledalo ravnih demokratične in humane družbe«, v *Otrokove pravice v Sloveniji: Od normativnih standardov do učinkovitega varstva; Zbornik ob 25-letnici Konvencije o otrokovih pravicah*, ur. I. Jager Agius (Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV, 2014), 13–16.
- 7 Allison James, Chris Jenks in Alan Prout, *Theorising Childhood* (Cambridge: Polity Press, 1998); Chris Jenks, *Childhood: Second edition* (London: Routledge, 2006); D. Oldman, »Adult-Child Relations as Class Relations«, v *Childhood Matters: Social Theory, Practice and Politics*, ur. J. Qvortrup in dr. (Aldershot: Avebury, 1994), 43–59; J. Qvortrup, W. A. Corsaro in M.-S. Honig, ur., *The Palgrave Handbook of Childhood Studies* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2011); L. Alanen, »Generational Order«, v *The Palgrave Handbook of Childhood Studies*, ur. J. Qvortrup, W. A. Corsaro in M.-S. Honig (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2011), 159–175; B. Mayall, »Generational Relations at the Family Level«, v *The Palgrave Handbook of Childhood Studies*, ur. J. Qvortrup in dr. (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2011), 175–188; T. Olk, »Children, Generational Relations and Intergenerational Justice«, v *The Palgrave Handbook of Childhood Studies*, ur. J. Qvortrup in dr. (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2011), 188–202; E. Näsman, »Individualization and Institutionalization of Childhood in Today's Europe«, v *Childhood Matters: Social Theory, Practice and Politics*, ur. J. Qvortrup in dr. (Aldershot: Avebury, 1994), 165–189; A. Saporiti, »A Methodology for Making Children Count«, v *Childhood Matters: Social Theory, Practice and Politics*, ur. J. Qvortrup in dr. (Aldershot: Avebury, 1994), 189–211.
- 8 Robi Kroflič, »Il riconoscimento del bambino come individuo capace: La fondazione dell'educazione nello spirito dei diritti dei bambini«, v *Cbe*

Otroci imajo v primerjavi z odraslimi še vedno nižji družbeni status, ki se kaže v pomanjkanju spoštovanja do otrok. Premalo so cenjeni zaradi svoje vloge v družbenem redu, čeprav so v resnici izjemno pomemben del družbe, pomembni so za njeno delovanje, za ohranjanje in celo (pre)oblikovanje družbenega reda v smeri večje demokratičnosti družb. O pomenu otrok za družbo govorijo številni avtorji, omenimo zgolj nekatere: a) Ulrich Beck⁹ na primer prepoznava pomen otrok z vidika njihove čustvene vrednosti pri stabilizaciji intimnih razmerij in pravi, da »v družbi, kjer odnosi niso več zanesljivi, predstavlja otrok zadnji stabilni vir nepreklicnih in nezamenljivih razmerij. Partnerji pridejo in grejo, a otroci ostanejo. Odrasli zato danes potrebujemo otroke zaradi njihove čustvene vrednosti.« Glej tudi Zelizer, *Pricing the priceless child*,¹⁰ ki govori o »precious« statusu otrok ali pa Kanduč, »Otrok, kapitalizem in družbeni nadzor«;¹¹ b) po Chrisu Jenksu so otroci pomembni za opredelitev identitete odraslih članov družbe: »Kaj je otrok si ni mogoče predstavljati drugače kot v odnosu do tega, kako razumemo odraslega. Vendar je, zanimivo, tudi res, da je nemogoče jasno opredeliti bistvo odraslega in njegovo družbo, ne da bi najprej predpostavili obstoj otroka.«¹² Otroci so tudi pomembni za stabilno delovanje družbe, pri čemer ravnanje z otroki, po Jenksovem mnenju, odraža moralnost

vivano liberi e felici...: Il diritto all'educazione a vent'anni dalla Convenzione di New York, ur. E. Toffano Martini in P. De Stefani (Rim: Carocci, 2012), 109–123.

- 9 Ulrich Beck, *Risk Society: Towards a New Modernity* (London: Sage Publications, 1992).
- 10 Viviana A. Zelizer, *Pricing the Priceless Child: The Changing Social Value of Children* (New York: Basic Books, 1985).
- 11 Zoran Kanduč, »Otrok, kapitalizem in družbeni nadzor«, v *Generaciji navidezne svobode: Otroci in starši v sodobni družbi*, ur. Tamara Narat in Urban Boljka (Ljubljana: Založba Sophia, 2017), 233–261.
- 12 Chris Jenks, *The Sociology of Childhood: Essential Readings* (London: Batsford, 1982).

ljudi oziroma družbe: »Otrok je simbol vsega spodobnega in skrbstvenega v družbi; pravzaprav je merilo civiliziranosti.«¹³ c) Maria Montessori v otrocih celo prepozna rešitev za prihodnost človeške družbe: »Lahko se zgodi, da bomo v umu otroka našli ključ do napredka in – kdo bi vedel – morda celo do začetka nove civilizacije ... Človek bi se izrodil, če ne bi bilo otroka, ki mu pomaga, da se stalno obnavlja.«¹⁴

Nizek družbeni status otrok nekateri avtorji primerjajo s položajem drugih družbenih manjšin. Tako na primer pogosto najdemo vzporednice z nizkim družbenim statusom žensk.¹⁵ Za razumevanje položaja otrok v družbi pa je, kot že omenjeno, pomembno upoštevati (ne)spoštovanje, ki so ga deležni. Spoštovanje namreč dobro ukaluplja vse elemente družbenega položaja, saj se povezuje s koncepti nadzora, svobode, avtonomije, moči, participacije in moralnosti. Velja, da če nekoga spoštuješ, ima ta a) možnost izraziti svoje mnenje, b) njegovo mnenje se upošteva in lahko vpliva na zadeve, ki so zanj pomembne, c) se osebe ne poskuša spreminjati in preoblikovati s ciljem, da se zadovoljijo lastne koristi oziroma koristi širše skupine ljudi in družbe na splošno, temveč se dopusti, da se oseba lahko svobodno razvija v smeri tega, kar sama želi postati.

Jens Qvortrup pravi, da so otroci še zadnja družbena skupina, ki ni bila prepoznana kot tista, ki ima pravico do političnih in ekonomskih virov in je kot taka še vedno del fevdalnega sistema (otroci so last staršev).¹⁶ Če bi bilo drugače, če bi torej otroci

13 Prav tam.

14 Maria Montessori, *Skrivnost otroštva: knjiga za starše in učitelje* (Ljubljana: Uršulinski zavod za vzgojo, izobraževanje in kulturo, 2009).

15 Leena Alanen, »Gender and Generation: Feminism and the 'Child Question'«, v *Childhood Matters: Social Theory, Practice and Politics*, ur. Jens Qvortrup in dr. (Aldershot: Avebury, 1994), 27–43.

16 Država resda razpolaga z mehanizmi za ukrepanje v primeru nesprejemljivega ravnanja staršev do otrok, vendar otroci v sodobni družbi sodijo

uživali visok družbeni status, če bi bili svobodni (v smislu, da jim avtoritete ne bi omejevale spontanega delovanja), bi se, po Montessori, družba drastično spremenila.

Pri tem je treba omeniti, da svobodo razumemo v smislu emancipacije od *paternalizma odraslih*. Cilj odraslih pri vzgoji in skrbi za otroke ne bi smel biti niti opolnomočenje otrok (kar je na področju vzgoje in izobraževanja po Jacquesu Rancièru prav tako odraz paternalizma, saj temelji na predpostavki, da otroci niso zmožni samostojnega učenja),¹⁷ temveč izgradnja pogojev v okolju za spontan razvoj otrok. Da je priprava primerne okolja, ki omogoča svoboden razvoj otrok (na različnih področjih življenja, kot so na primer igra,¹⁸ gibanje, motorika, učenje), ena ključnih nalog staršev in pedagogov, močno poudarja tudi Montessori, ko pravi, da »bi moral odrasli poskušati razumeti otrokove potrebe in jih zadovoljevati na najboljši način tako, da bi mu ustvaril primerno okolje. To bi pomenilo začetek novega obdobja v vzgoji in izobraževanju, ki bi upoštevalo in poiskalo načine, kako pomagati otrokovemu življenju ... Odrasli mora sprevideti, da se mora postaviti na drugo mesto in storiti vse, da

v zasebno sfero in so v prvi vrsti odgovornost staršev. Posledično otroci delijo usodo svojih staršev, kar je na primer zelo očitno, ko govorimo o ranljivih skupinah otrok, ki odraščajo v pomanjkanju in revščini; Qvortrup, *Studies in Modern Childhood*.

17 Jacques Rancière, *The Ignorant Schoolmaster: Five Lessons in Intellectual Emancipation* (Stanford: Stanford University Press, 1991).

18 Primer igre: za doseganje svobodnega razvoja otrok bi morala biti vloga starša omejena na to, da ne posegajo pretirano v samo igro in otrok nenehno ne usmerjajo z navodili. Njihova prisotnost je pomembna takrat, ko presodijo, da morajo otrokom pomagati najti novo strategijo in pot za nadaljevanje igre, če ta zastane, pomembno je, da jim omogočijo svobodno raziskovanje, pomembna je njihova izbira in nakup igrač ipd. Daša Cvjetičanin in Ljubica Marjanovič Umek, »Vloga otroške igre v odraščanju«, v *Na ulice! Odraščanje v današnjem času*, ur. Mirjana Nastran Ule in Eva Strmljan Kreslin (Ljubljana: Založba FdV in Javni zavod Mala ulica – Center za otroke in družine v Ljubljani, 2024), 46–61.

bi otroka razumel, mu sledil in pomagal njegovemu razvoju.« Osvoboditev otrok bi tako pomenila, da družba oziroma odrasli spoznamo otroka, ga razumemo, spoštujemo njegovo osebnost in ga tako pripravimo na neodvisnost od odraslega. Avtorica govori o revolucionarnem potencialu, ki bi ga prinesel drugačen pogled in odnos do otrok. V tem, kako mislimo otroke in otroštvo, je tako skrit revolucionarni naboj. Otroci so potencialni izziv obstoječemu družbenemu redu. Kar je paradoks otroštva, saj, po drugi strani, kot smo že omenili, otroštvo in otroci tudi pomagajo vzdrževati družbeni red.

Zgodovinsko gledano smo odrasli in družba otrokom omogočili uresničevanje zgolj ene od prej omenjenih potreb (zaščita, avtonomija in participacija), nikoli pa vseh skupaj.¹⁹ Kot da smo kot družba zmožni pokriti le eno od potreb, pa še to na račun druge potrebe. Qvortrup na primer primerja dva povsem nasprotujoča si pogleda na otroke in otroštvo, iz česar lahko izluščimo konflikt med potrebama po zaščiti in avtonomiji otrok. Govori o modernem pogledu na otroštvo, ki ga zaznamuje velika pozornost do otrok, zaščitniško vedenje, ukvarjanje s prihodnostjo otrok in vlaganje v njihov razvoj (tako imenovana

- 19 Kot družba še vedno nismo naredili koraka v pravo smer, kjer bi cilj vzgoje in podobo otroka, metode vzgojnega delovanja in značilnosti podbudnega vzgojnega okolja opredelili v spoštljivem odnosu do sočloveka in okolja. Katja Jeznik, Robi Kroflič in Petra Štirn Janota, »O vzgojnih pristopih med permisivnostjo in otrokocentričnostjo«, v *Generaciji navidezne svobode: Otroci in starši v sodobni družbi*, ur. Tamara Narat in Urban Boljka (Ljubljana: Založba Sophia, 2017), 151–177. Obstajajo pa ideje in tudi preizkušeni modeli, ki v ospredje postavijo pomen moralnega delovanja. Tak celovit induktivni vzgojni model je na primer razvil Robi Kroflič, »Vzgoja za odgovornost onkraj razsvetljenske paradigme: Od razvoja odgovora - zmožnosti k spoštljivemu odnosu in razvoju etične zavesti«, *Sodobna pedagogika* (posebna izdaja iz posveta Vzgojni koncept šole na razpotjih sodobnosti) 58, št. 124 (2007): 56–71; Robi Kroflič in dr., *Kulturno žlabtenje najmlajših: Razvoj identitete otrok v prostoru in času preko raznovrstnih umetniških dejavnosti* (Ljubljana: Vrtec Vodmat, 2010).

otrokocentričnost),²⁰ in predmodernem pogledu na otroštvo, kjer se sklicuje na Arièsova²¹ dognanja o življenju in doživljanju otrok v preteklosti. S primerjavo obeh konceptov pokaže na paradoks uresničevanja potreb otrok. Na eni strani so bili otroci v predmodernem času svobodni, ker so se lahko svobodno gibali in bili prisotni v različnih družbenih prostorih, bili so del odrasle družbe, saj niso bili potisnjeni v zasebno sfero. Niso pa bili ustrezno zaščiteni pred nevarnostmi družbe (kot je nasilje), ker zavedanja o njihovi ranljivosti in potrebah ni bilo. Otroci so bili takrat razumljeni kot pomanjšani odrasli, na podlagi česar je Ariès razvil znano tezo, da predmoderne družbe koncepta otroštva niso poznale. V modernem času pa velja nasprotno: otroci so pred različnimi nevarnostmi zaščiteni bolj kot kadarkoli v zgodovini, po drugi strani pa so tudi najmanj svobodni, saj so, kot odgovornost staršev, močno potisnjeni v zasebno sfero. Gill Valentine in John McKendrick tako na primer ugotavljata, da otroci za igro uporabljajo vse manj javnih prostorov, njihov prostor se krči in postaja manjši, kot je bil kadarkoli prej.²² Glavna domena otrok je sedaj dom, saj je prepoznan kot najbolj varen kraj za igro otrok, pa tudi vrtovi in parki ter igrišča za otroke, ne pa ulice.²³ Otroci so danes resda bolj varni na zunanjih površinah, vendar so ceno za to plačali prav oni in ne odrasli, saj se njim ni bilo treba prilagajati. Zagotovitev varnosti otrok ni

20 Ulrich Beck in Elisabeth Beck-Gernsheim, *Popolnoma normalni kaos ljubezni* (Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2006).

21 Philippe Ariès, *Otrok in družinsko življenje v starem režimu* (Ljubljana: šKuc, Znanstveni Inštitut Filozofske fakultete, 1991), 529.

22 Gill Valentine in John McKendrick, »Children's outdoor play: Exploring parental concerns about Children's outdoor play; Exploring parental concerns about children's safety and the changing nature of childhood«, *Geoforum* 28, št. 2 (1997): 219–235.

23 »2013 opinion poll«, *Playday* (2013, dostopno na: <http://www.playday.org.uk/2013-opinion-poll/>).

bila dosežena z uvidom v celostno naslavljanje ključnih potreb otrok, ki opredeljujejo družbeni status otrok.

Qvortrupovim opažanjem sledi tudi Zhaova analiza različnih konstruktov otroštva²⁴ (oziroma metafor, kot to poimenuje Kroflič). Guoping Zhao predstavi pet konstruktov, ki so se razvili v različnih zgodovinskih obdobjih in močno vplivajo na sodobno razumevanje otroštva, saj jih lahko prepoznamo še danes na podlagi različnih primerov (tako v pedagoških teorijah, kot politiki in vzgojnih praksah, ki potrjujejo obstoj družbenega konflikta med odraslimi in otroki.

OTROŠTVO KOT OBDOBJE NEDOLŽNOSTI IN ČISTOSTI

Koncepcija izhaja iz Lockove vzpostavitve metafore otroka kot nepopisanega lista papirja (tabule rase), ki ga bo v celoti izoblikovalo šele vzgojno okolje. Zhao za omenjeni pogled na otroštvo pravi, da je vzniknil iz dobrih namenov in je imel dejansko pozitiven vpliv na zaščito otrok pred različnimi oblikami izkoriščanja in nasilja (kot je otroško delo, spolne zlorabe).

Ker gre za idealizirano percepcijo odraslega o tem, kakšen naj bi bil »naravni otrok« (naiven, aseksualen brez vedenja o svetu in življenju, brez izkušenj, odvisen in lahko obvladljiv, kar Allison James in Alan Prout²⁵ vidita, kot higienično in idealizirano verzijo otroka), se v tem pogledu na otroke in otroštvo skriva nevarnost za svoboden razvoj otrok, saj daje odraslim moč za nadzor nad ohranjanjem »pristine« nedolžnosti otrok in kot tak predstavlja

24 Guoping Zhao, »The Modern Construction of Childhood: What Does It Do to the Paradox of Modernity?«, *Studies in Philosophy and Education* 30 (2011): 241–256.

25 Allison James in Alan Prout, »Introduction«, v *Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Children*, 2. izd., ur. A. James in A. Prout (London: Falmer Press, 2007), 1–6.

obliko represije. Idealizirana podoba otrok je problematična tudi takrat, ko je vedenje otrok v nasprotju s pričakovanji, ki izhajajo iz takega razumevanja otroštva (na primer mladoletni storilci kaznivih dejanj). V takih primerih se jim odvzame »poseben status otrok« in se z njimi ravna kot z odraslimi.

Takšno razumevanje otroštva je zelo očitno v Sloveniji (in tudi drugod), ko se zgodi odmeven primer medvrstniškega nasilja. Takrat se v medijih in političnih krogih pogosto odvijajo razprave in predlogi o tem, da bi znižali starostno mejo, ko otrok odgovarja za svoja dejanja, na primer z zdajšnjih 14 let na 12 let. Argumenti za drugačno obravnavo otrok v teh primerih najpogosteje izhajajo iz zrelosti otrok. Politična stranka nsi, kot ena tistih, ki se zavzema za zaostritev kazenske odgovornosti otrok, na primer pravi takole: »Če je nekdo dovolj star, da pretepe sošolca in to objavi na TikToku, je dovolj star, da za to prevzame odgovornost.« Katja Filipčič ob tem izpostavlja nekonsistentno razumevanje zrelosti otrok: »Rečemo, da je otrok dovolj zrel, da lahko stori kaznivo dejanje pri 14 letih, zaposli se lahko pri 15 letih, voli pa pri 18 letih. Če ima nekdo spolni odnos z osebo, mlajšo od 15 let, je to avtomatično kaznivo dejanje. Otroku se tako do 15. leta starosti ne prizna sposobnosti, da privoli v spolni odnos. Ko ga torej ščitimo, rečemo, da ni dovolj zrel do starosti 15 let. Ko stori kaznivo dejanje, pa rečemo, da je že pri 14 letih dovolj zrel. Do takšnih razkorakov prihaja v številnih državah.«²⁶

Vprašanje zrelosti ali pa racionalnosti otrok je sicer ključni del razumevanja naslednjega koncepta otroštva.

26 Beti Burger, »Če moramo pri mladoletnikih uporabiti kazensko pravo, smo kot družba odpovedali«, *Delo* (2025), dostopno na: <https://www.delo.si/novice/slovenija/ce-moramo-pri-mladoletnikih-uporabiti-kazensko-pravo-smo-kot-druzba-odpovedali>.